

Сергій ЧУЙ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Способи епізації лірики у творчості Василя Слапчука

Василь Дмитрович Слапчук – волинський поет, прозаїк, літературний критик, лауреат Національної премії України імені Т. Г. Шевченка, відомий не лише в Україні, а й у світі. Хоча це ім'я порівняно нове в літературі, творчість В. Слапчука вже стала помітним явищем у літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ ст. На сьогодні він є автором дванадцяти поетичних книг.

Поезію В. Слапчука досліджували Є. Баран, І. Бондар-Терещенко, М. Жулинський, М. Кодак, Н. Колошук, В. Кузик, М. Моклиця, С. Муляр, Л. Оляндер, звертаючи увагу на особливості художнього мислення, тематику творів, образ ліричного героя, новаторство митця. Але науковці залишали поза увагою формальну сторону творчості поета.

В. Слапчук належить до тих авторів, які постійно експериментують, пробують себе у різних формах, техніках, жанрах. Проте дослідження поезії В. Слапчука в аспекті взаємодії літературних родів і жанрів відсутні. Ми вважаємо, що вивчення поетики творів В. Слапчука невід'ємно пов'язане зі з'ясуванням їх родожанрових характеристик. Отже, це питання є актуальним.

Сучасний етап розвитку літератури характеризується розмиванням родових меж, поєднанням різномірних елементів у тексті одного твору – ліричного, епічного чи драматичного. В результаті бурхливої міжродової взаємодії спостерігаємо, зокрема, процеси епізації лірики. Під *епізацією* розуміємо використання у структурі ліричного твору епічних елементів.

Мета статті – дослідити способи епізації лірики у творчості В. Слапчука.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- визначити основні способи епізації лірики;
- проаналізувати особливості наративної структури поезій В. Слапчука;
- з'ясувати характер композиції;
- розкрити своєрідність хронотопу;
- встановити функції описів та додаткових персонажів у поезіях.

Лірика й епос – категорії багато в чому протилежні. „Лірика – це почуття, епос – це події. Лірика і епос – це серце і розум; це пасивність і активність; теперішнє і минуле; окреме і спільне; це приватне й історичне”.¹ Проте у сучасній літературі межі між родами не такі жорсткі – вони постійно взаємодіють, обмінюються прийомами, засобами зображення, і визначити родову природу творів не завжди легко: у них виявляються ознаки двох чи навіть трьох родів одночасно.

Родові якості вірша змінює такий, на перший погляд несуттєвий, показник, як обсяг. Ми знаємо, що ліричний твір зазвичай короткий. Збільшення обсягу „тягне” за собою безліч додаткових характеристик. Великий обсяг – це вже ознака епічного твору. Якщо автор прагне створити широку картину дійсності, розповісти історію життя одного чи багатьох героїв, відобразити еволюцію їх внутрішнього світу чи просто описати цікавий випадок, складні психологічні переживання – він обере роман, повість, новелу, оповідання та ін., тобто один із епічних жанрів, адже, обравши ліричну форму, він „прирече” себе бути стислим, лаконічним. М. Моклиця зазначає: „Якщо ліричний твір збільшити в розмірах, він утратить прив’язку до теперішнього..., стане „провалюватися” в минуле, а отже ліричність втрачатиме чистоту, доповнюватиметься чимось зовнішнім, тобто епічним”.² Можна стверджувати, що довгі вірші щось запозичують із епосу: у них часто з’являються різноманітні описи, „додаткові” персонажі, елементи сюжету.

Ряд характеристик ліричного твору модулює введення наративу. Узагальнюючи напрацювання класичної і структуралістської наратології, німецький дослідник В. Шмід виділяє дві головні ознаки наративності – наявність наратора і розповіді, що протиставляється опису.³

Поява наратора змінює комунікативну організацію ліричного твору. „Взаємодія автора і читача за посередництвом оповідача – це є віртуальна комунікація, тобто комунікація у штучно створених умовах вигаданої або опосередкованої події між ідеальним автором та ідеальним читачем”.⁴ Л. В. Мацевко-Бекерська зауважує: „Значна текстова свобода наратора дає йому можливість проникати у внутрішній світ персонажів, прямо чи опосередковано звертатися до читачів, вступати в полеміку з автором. Можливість змінювати точку зору на описувану історію чи її фрагменти сприяє поглибленню сюжету, а також ускладнює психологічний портрет персонажів – таким чином світ літературного твору стає об’ємним, цікавим для спостереження та „вживання” у нього”.⁵

¹ М. Моклиця, *Вступ до літературознавства*, Луцьк 2011, с. 261.

² *Ibidem*, с. 129.

³ В. Шмід, *Наратология*, Москва 2003, с. 12.

⁴ М. Моклиця, *op. cit.*, с. 222.

⁵ Л. Мацевко-Бекерська, *Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу* [в:] „Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського”, вип. 4.8, 2011, с. 65.

У нашому дослідженні користуємося типологією нараторів, запропонованою В. Шмідом. За місцем наратора в системі обрамлюючих і вставних історій учений виділяє „первинного наратора, тобто оповідача обрамлюючої історії, вторинного наратора, оповідача вставної історії, третинного наратора і т.д.”.⁶ Залежно від присутності в історії – дієгетичного наратора, який „розповідає про себе як про фігуру в дієгезисі”, і недієгетичного, який „розповідає не про самого себе як фігуру дієгезису, а лише про інші фігури. Його існування обмежується планом розповіді, „екзегезисом”.⁷ Опозицією „дієгетичний – недієгетичний” вчений замінює традиційну опозицію „оповідач від першої особи – оповідач від третьої особи”, оскільки вважає, що „граматична форма не повинна лежати в основі типології наратора, оскільки будь-яка розповідь ведеться, власне кажучи, від першої особи, навіть якщо граматична особа в тексті виражена не експліцитно”.⁸

Наратор виконує у творі ряд функцій. Зокрема, М. Бехта виокремлює такі: 1) об’єднувальна (забезпечення цілісності тексту); 2) посередницька (наратор – посередник між автором і читачем); 3) репрезентативна (презентація історії); 4) контролю сприйняття твору читачем; 5) комунікативна (встановлення часових і просторових координат).⁹

Основною функцією наратора є, власне, нарація – розповідь про події. Подія є найважливішим об’єктом зображення для епосу. Подієвість суттєво змінює структуру ліричного твору. Як відомо, композицію вірша визначає строфічна будова, спосіб римування, розмір, а за відсутності чіткої метричної організації – різні типи синтаксичних повторів (анафора, епіфора, анадиплосис, епанадиплосис та ін.). Композиція подієвого твору визначається *сюжетом* – певним упорядкуванням подій.

Подія має часові і просторові характеристики. Таким чином, можна говорити про ще один важливий елемент композиції – хронотоп.¹⁰ Це те ядро, яке з’єднує весь твір у композиційно-сміслову ціле. У творі можуть формуватися різні типи часопросторових відносин. Так, художній час не завжди об’єктивний (конкретно-історичний), інколи він втрачає свої первісні ознаки – безперервність та незворотність. За „бажанням” автора час пришвидшується чи уповільнюється, зупиняється, розтягується або стискається, пливе у протилежному напрямі. У творі може існувати кілька часових ліній („сьогодні”, „тоді”). Так само автор може вільно „поводитися” із простором (обмежувати, розширювати,

⁶ В. Шмид, *op. cit.*, с. 79.

⁷ *Ibidem*, с. 81.

⁸ *Ibidem*, с. 83.

⁹ М. Бехта, *Алгоритм функцій наратора в сучасному художньому тексті* [в:] „Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу „Києво-Могилянська академія”. Серія: Філологія. Мовознавство”, т. 219, вип. 207, 2013, с. 12.

¹⁰ М. Моклиця, *op. cit.*, с. 147.

накладати). Якщо автор свідомо уникає вказівки на точний час і місце подій, у такому випадку слід говорити про умовність хронотопу.

Розповідні тексти різко протиставляються описовим, оскільки мають часову структуру і зміну вихідної ситуації, але межі між ними розмиті. Будь-яка оповідь – це певне співвідношення дії й опису. За допомогою описів наратор вводить читачів у створений ним світ, який організований так, як необхідно для розвитку подій і виявлення характерів. Опис (пейзаж, антураж, портрет) може бути об'єктивним чи суб'єктивним, більше чи менше розлогим, деталізованим, переважати над дією чи відходити на другий план.

Процес епізації може виявлятися у введенні в текст „додаткових” героїв. Інколи такі герої навіть не вступають у безпосередні контакти, не відіграють ніякої ролі у розвитку подій, а лише створюють подієвий фон, виносять конфлікт за межі внутрішнього світу головного героя, надаючи йому більш загального, епічного характеру. Зіткнення світоглядних позицій персонажів виявляється у діалогах, що водночас драматизує оповідь.

Спробуємо простежити характер функціонування епічних елементів у поезії В. Слапчука. Розглянемо вірш *Бій на горі* зі збірки *Як довго ця війна тривала* (1991). Обсяг твору – 30 рядків. Вже на початку вірша бачимо, що об'єктом зображення є не стільки переживання ліричного героя, скільки події зовнішні:

Співають кулі, мов джмелі,
І притискають до землі.
Так, як колись, в дитячій грі,
Засів десь ворог на горі.
Дано наказ: до висоти
Як можна ближче підповзти
І – лиш вперед. Нема назад.
Ми всі, немов один солдат.¹¹

Історію репрезентує первинний дієгетичний наратор. Як і кожен оповідач, він забарвлює її у свої кольори. Проте водночас намагається „розділити” власну суб'єктивність з іншими героями, на це вказують особові займенники *ми, нас, нам*. Лише в останньому рядку поет вдається до оповіді від першої особи: „Вже й автомат втомився мій”. Не зважаючи на це, сприйняття виразно суб'єктивні (*Співають кулі, мов джмелі; Повзем, повзем за п'яддю п'ядь, / Годину, дві, а, може, й п'ять; І щем у грудях, в горлі лють*) і вказують на реальні, біографічні обставини: В. Слапчук насправді пережив війну, і читаючи такі рядки, ми відчуваємо це.

Звернемо увагу на композицію вірша. Як і в епічному творі, її визначає сюжет (щоправда, схематичний): зав'язка (початок бою), кульмінація (наступ

¹¹ В. Слапчук, *Як довго ця війна тривала*, Луцьк 1991, с. 11.

солдатів) та розв'язка (перемога). Втім, така структура цілком охоплює подію, передає її суть.

Хронотоп твору умовний. Оповідач уникає точної вказівки на те, де, коли відбувався бій, і як довго він тривав (*Годину, дві, а, може, й п'ять*) – це одна з типових картин війни.

Описи та діалоги героїв відсутні. Поезію завершують риторичні питання:

„А скільки нас боїв ще жде? / І хто заплатить з нас і де? / Коли ж він той останній бій?“.

Досить чітка ритмічна організація твору порушується енjamбеманами, які теж є своєрідними імпульсами до прозаїзації (епізації) віршової структури.

Помітно епізований вірш *А було приблизно так...*:

А було приблизно так:
В небі місяця п'ятка,
І далекий від азарту
Заступаю я на варту.
Рідна наша БМП,
У десанті хтось сопе,
Розмістившись на ребристах,
Зверху зміна – спить Андрій,
Бойовий товариш мій.
А місцевість тут гориста.¹²

Оповідь ведеться від першої особи (за моделлю В. Шміда – дієгетичний наратор), що надає їй більшої переконливості та достовірності. Такий тип оповіді найбільше характерний для творів автобіографічного характеру.

Дія у вірші розвивається повільно, оповідач свідомо розтягує час, аби звернути увагу на психологічний стан солдатів (*Ну, а сплячим сниться різне. / І страшне, як дійсність, грізне, / І далеке, світле, рідне*), пригадати власні переживання та думки (*Тривога / Підповзла до серця мого; Я в Союзі. Зрозуміло, / Що не тілом, а думками*).

Сюжет твору редукований – оповідь завершується кульмінаційним моментом:

Раптом збоку зашуміло
Покотивсь донизу камінь.
А якщо із-під ноги,
І поблизу вороги?!

¹² *Ibidem*, с. 19.

Хоч один, хоч два, хоч кілька,
Не минути перестрілки.¹³

Обсяг поезії невеликий (36 рядків), проте у тексті знаходимо (хоча й дуже стислі) описи оточення: *в небі місяця п'ятак; рідна наша БМП; а місцевість тут гориста*.

Характерною особливістю, що зближує вірш із епосом, є введення додаткових персонажів, які доповнюють подієве тло.

Вірш *Стою на варті* складається з двох частин обсягом 48 і 12 рядків відповідно. В. Слапчук використав оповідь від першої особи. Такий прийом дозволив йому висвітлити події під власним кутом зору, виявити, передусім, власну позицію (*Стою на варті, / Стою, бо треба*).

У вірші триступенева композиція: зав'язка (роздуми вартового), кульмінація (напад ворога і поранення головного героя) та розв'язка (порятунок).

Цікаві темпоральні характеристики твору: поет розтягує час у першій частині й ущільнює в другій. Таким чином, часовимір поезії суб'єктивний і визначається особистим авторським сприйняттям.

Описи у вірші багатопланові та емоційні. Так, через образ місяця передається динаміка, градаційність емоційних станів героя: *Пикатий місяць / Пливе по небу → А кругла пика / Морга єхидно → А місяць корчить / Протині міні → Він розлетівся, / Шалено блимнув / І завертівся*. Образ цей знаковий: можна не читаючи всього вірша здогадатися, що герой передчував щось страшне, і це передчуття справдилося. Пафосні картини афганської ночі різко контрастують із заданим емоційним тлом: *Купаюсь в сьайві. / Мов на долоні... / У владі світла, / В його полоні; Прекрасні ночі / В Афганістані*. Цей дисонанс додатково підкреслює суперечливість почуттів оповідача. Загалом описи природи настільки суб'єктивовані, що у читачів не виникає сумнівів щодо автентичності таких переживань.

Об'єднуючи поезії в цикли, В. Слапчук створює цілі епічні полотна з багатьма сюжетними лініями та персонажами.

Брат братові сторож (збірка *Укол годинниковою стрілкою*, 1998) – цикл коротких родинних історій. Хоча сюжети цілком вигадані, у творах помітний відбиток внутрішнього життя самого поета.

Наведемо типовий приклад:
Росли ми з братами повільно,
але дітьми не довго були.
Обіцяла мати, як баба помре,
під нам віддати.
Другі діти граються,

¹³ В. Слапчук, *Як довго...*, с. 20.

а ми на припічку сидимо,
чекаємо, коли баба помре,
аж поки мати їсти не покличе.¹⁴

У вірші чітко виражена подієвість, почуття та переживання відступають тут на другий план. Перше, на що звернемо увагу, – це ряд додаткових персонажів (баба, мати й батько, старші брати; у наступних віршах з'являться молодша сестричка, куми, дівчата). Вони виконують функцію своєрідного побутового фону, надають зображеному певної широти.

Оповідач створює досить живі „епічні” портрети сім'ї, проте робить це із властивим для лірики суб'єктивізмом: *А баба (от же ж вредна!) / вареника не подарує, / не вдавиться ним, знає, / що ми перед сном у сіни / до відра маємо йти, / починає нас бувальщинами лякати*. Так само, через вчинки, він змальовує образи братів (*...били брати, бо малий, / а тепер б'ють, бо розумний; брати вдосвіта з вечорниць вернулися, / сміються-насміхаються*), батьків (*мене, най-молодшого, мама з татом / найбільше любили; гарно мені жилося, поки мама / за сестричкою до Берестечка не поїхала*), іронічно та метафорично згадує про українські родинні традиції (*поки баба Отче наш прокаже, / по варениках уже панахиду відслужили*).

Описи побуту відсутні, фіксуємо лише окремі деталі (піч, сіни).

Час у поезіях не конкретно-історичний, а „біографічний” (дитинство і юність героя). Він охоплює два пласти: нараційний (коли про події повідомляє оповідач) і сюжетний (коли ці події відбувалися). Це дає можливість зображати події з точки зору різних часових ракурсів, крізь призму сприйняття дитини і зрілого оповідача. Інколи часові лінії переплітаються, і про окремі події оповідач говорить у теперішньому часі (*завжди їм те, що від братів залишається; ... били брати, бо малий, / а тепер б'ють, бо розумний*).

Примітно, що замість цілісного сюжету – окремі картини з життя героя (народження сестрички і хрестини, навчання, пошуки пари). Історії завершує розповідь про те, як головний герой привів додому дівчину, „щоб жити разом”.

Яскравий зразок епізації лірики – цикл *Притчі ополудні* (збірка *Трикнижжя Явіна*, 1996).

У назву циклу винесене авторське жанрове визначення віршів – притчі. Притча – жанр епічний. Це короткий оповідний твір повчального характеру, що має переважно алегоричну форму та двокомпонентну композицію. Жанрові властивості притчі наклали відбиток на родову природу віршів, спричинили домінування морально-етичної проблематики.

У віршах представлені історії з життя узагальнених персонажів (чоловік, жінка, хлопчик, мати, господар і господиня). А елементи подієвості, сюжету – це сфера епосу. Власне від жанру притчі у творах – повчальний зміст і спосіб

¹⁴ В. Слапчук, *Укол годинниковою стрілкою*, Луцьк 1998, с. 70.

зображення персонажів. Як зауважив Ю. Клим'юк, „в притчі на характери героїв звертається мало уваги, вони є часто неконкретними, можна сказати, навіть абстрактними, повністю залежать од наперед заданої думки”.¹⁵

Розглянемо характерний приклад:

Нагадала циганка чоловікові,	і досі тютюн курить
що судилося йому загинути	і сто грамів п'є.
під колесами велосипеда.	Дід не став здалеку заходити:
Чоловік духом знітився,	„Загинеш. Якщо повірив.
на лиці змарнів.	Хоч би того ровера
Став ради шукати.	на світі не існувало.
На поклін пішов до діда,	Сам його вигадаєш – і загинеш”.
котрий зі всіх воєн вернувся,	Перехрестився дід
усі влади пережив	та й звелів бабі закуску подавати. ¹⁶

Оповідач винесений за межі дієгетичного простору. Така його відстороненість дає можливість об'єктивації, узагальнення, подія набуває ознак універсальності. З іншого боку, таким чином автор цілковито передає право рецепції та інтерпретації самому читачеві.

Час та місце дії є невизначеними, умовними, поет свідомо виводить думку поза якийсь чітко окреслений часопростір.

Головні герої (циганка, чоловік, дід і баба) постають як певний тип людей, це образи максимально узагальнені. Вони позбавлені якихось зовнішніх прикмет, не виявляють індивідуальності характерів, не прив'язані до конкретно-історичних умов. Так, ми дізнаємося лише про поважний вік діда, та й на це вказується опосередковано (зі всіх воєн вернувся, / усі влади пережив).

У вірші використана традиційна для притчі композиція: в першій частині – власне розповідь про події, у другій – головна думка, висновок, що має дидактичний характер. Сюжет стиснутий, схематизований (зауважимо, що лаконічність і влучність викладу – важливі ознаки власне притчі).

Знаходимо ще ряд елементів поетики жанру. Так, у притчі „повністю виключається описовість, характерна для інших епічних творів. Природа, речі тут згадуються лише при необхідності, дія відбувається „без декорацій” (тобто нема описів, пейзажів, інтер'єрів тощо)”.¹⁷

Притча – жанр серйозний, але на багатьох притчах В. Слапчука позначилася його манера зображення дійсності у світлі тонкої іронії. Зокрема, автор часто іронізує у повчальній частині: „Однак не завжди тверезий / має слухність. / Тому-то я й мовчу”; „Однак, хто повірить жінці / із сумнівною репутацією!”.

¹⁵ Ю. Клим'юк, *Про естетичну природу притчі* [в:] „Слово і час”, №5, 1993, с. 29.

¹⁶ В. Слапчук, *Вибране: поезії*, Луцьк 2011, с. 67.

¹⁷ М. Лановик, З. Лановик, *Українська усна народна творчість*, Київ 2005, с. 474.

Зміщення родових ознак також спостерігаємо, коли у віршову тканину проникають запозичені з традиційних епічних жанрів *образи-персонажі*. Так, у поезії В. Слапчука знаходимо ряд казкових героїв: царя, Івана, Змія Горинича, Котигорошка, а також зайця, вовка, дикого кота, мишу, ворона та ін. Їхня присутність суттєво впливає на природу таких віршів.

Цикл *Зустрічі з Котигорошком* (збірка *Солом'яна стріха Вітчизни*, 2003) розпочинає знайомство оповідача з казковим героєм:

Усі до Києва пруться.
Почекав я, доки кури
яєць нанесуть,
щоб на квитка вистачило,
і собі подався.
Чимчикую Києвом,
Хрещатика тримаюся,
як козак віри православної.
Глядь: якийсь парубійко
булавою розмахує.
– Ти, може, гетьман? – запитую.
– Ні, – відповідає. –
Я Котигорошко.

Отак і познайомилися.¹⁸

Оповідь ведеться від першої особи. Оскільки оповідач сам є учасником подій, він отримує право оцінювати їх і робити наголос на власному ставленні до них. Бачимо чітку настанову на створення подієвого, зовнішнього світу. Вірш вводить читача у царину вигаданих історій.

Історії, однак, позбавлені казкового „ореолу”: Котигорошко з оповідачем складають вірші, дурня грають, „прицінюються” до жінок і до партій, п’ють „по сто”, „по двісті” й розмовляють про політику та національну ідею.

Події розгортаються по-різному: і в теперішньому часі, і з поверненням у минуле. Але час тут – величина умовна. Замість точної вказівки на час автор використовує вирази „якогось понеділка”, „позаминулої ночі”, „раніше”, „тепер”, „відтоді”. Просторовий план дещо багатший. Оповідач свідомо повідомляє певні координати (*чимчикую Києвом, Хрещатика тримаюся, біля Верховної Ради, їду попри Волинський університет*), проте описи відсутні.

Не зважаючи на подієву основу більшості віршів, сюжет у них має дискретний характер.

¹⁸ В. Слапчук, *Солом'яна стріха Вітчизни*, Париж–Львів–Цвікау 2004, с. 63.

В українському фольклорі Котигорошко – один із образів переможця над бідами, негараздами. Він уособлює найкращі людські риси: богатирську силу, мужність, справедливість, вірність, розум. В. Слапчук в образі Котигорошка намагається показати ментальність типового українського чоловіка. Це образ яскраво суб'єктивований, створений під „керівництвом” особистих вражень, емоцій, роздумів. Як і більшість персонажів поета, Котигорошко – персонаж іронічний:

Раніше, бувало,
Тільки що не так –
Котигорошко зразу ж
За булаву хапається.
А тепер за пляшку.¹⁹

Отож, його прагнення щось змінити в країні на краще навряд чи увінчаються успіхом.

Якщо розглядати *Зустрічі з Котигорошком* у світлі жанрів, то можемо простежити деяку спільність із суспільно-побутовою казкою, в основі сюжетів якої – „різні інтереси різних соціальних станів”.²⁰ Спільними також є окремі формальні критерії (умовність часу, відсутність розгорнутих описів оточення, побуту, спосіб зображення персонажів). В цілому ж зв'язок історій із казкою простежується лише на рівні образу головного героя.

У циклі *Вірші про зайців* (книга *Мовчання адресоване мені*, 1996) діють зооморфні персонажі.

Цикл має алегоричну основу: звірі ходять до школи, одружуються, збирають „лісову раду”, суди, товаришують або ж ворогують між собою, тобто вступають у власне людські стосунки.

Увага наратора зосереджується на якійсь одній події, одному епізоді (суд зайців над диким котом, зустріч зайця з вовком, смерть зайця та ін.), проте не всі твори подієві, в окремих віршах на перший план виходить опис (опис „будинку для вільних зайців” у поезії *Над рожевим лугом...*).

Хоча наратор знаходиться поза дієгезисом, він „нагадує” про власну позицію роздумами, зауваженнями, коментарями (*до речі подорожнім був вовк / а втім це не має ніякого значення; що ж виражає внутрішню сутність / зайця / причина чи наслідок*). При цьому остаточне право на рецепцію та оцінку віддається читачеві.

Хронотоп у творах умовний, завдяки чому їх прочитання виводиться на рівень позачасових та позапросторових вимірів.

¹⁹ В. Слапчук, *Солом'яна стріха...*, с. 67.

²⁰ В. Давидюк, *Реліктові форми шлюбу в українських казках* [в:] „Фольклористичні зошити”, вип. 12, 2009, с. 23.

Алегоризм В. Слапчука повчальний. Автор показує такий собі „людський звіринець”. Акцент робиться на зображенні центрального персонажа. Заєць – один із типів обивателя, який разом із назвою отримує певні характеристики. Проте, Слапчукове потрактування образу відрізняється від традиційного:

не тому заєць дурний
що погано в школі вчився
а тому що така склалась
про нього думка
ображати зайця кожному дозволено
не тому заєць від усіх біжить
що вони страшні та жахливі
а тому що така вже про них
у нього склалась думка.²¹

У змалюванні головних героїв поет використовує майже всі властиві для епосу засоби: психологічну характеристику (*прагнення до влади / спонукало зайця / до одруження; боїться заєць усіх / а не любить лише своїх родичів; зайця здолала гординя*), діалоги з іншими персонажами (*хіба ти не хотів би стати хижаком / хотів би але я боюся зважитися*), монологи (*я собою не володію / я за себе не відповідаю*), манеру мовлення (*прошепелявив заєць; проплямав заєць*), міміку і пантоміміку (*закосив очима; мов епілептик засіпався; заплющив очі*).

Значна частина творів у кінці має своєрідний висновок, узагальнення: *думка кого хочеш з розуму зведе; той хто думає що щось розуміє / помиляється*. Інколи вони сформульовані у формі риторичного запитання: *хіба ж ми не люди; і не знати чи переміг він себе / чи зазнав поразки; чи вільні вони від того / хто їх звільнив*. За рівнем алегорії і композицією такі вірші близькі до жанру байки.

Отже, поезія В. Слапчука відображає сучасні тенденції розвитку та взаємодії літературних родів і жанрів, зокрема, процеси епізації лірики, що виявилися у: 1) збільшенні обсягу віршів; 2) наративізації; 3) розгалуженій системі образів-персонажів; 4) авторському визначенні епічної природи віршів (притчі); 5) кореляції з традиційними епічними жанрами (казки, байки). На формальному рівні показниками епізації також є верліброва форма, деканонізація рими, відсутність пунктуаційних знаків, що мали б забезпечувати ритмічне (інтонаційне) членування, в окремих творах – енжамбемани.

²¹ В. Слапчук, *Мовчання адресоване мені*, Дрогобич 1996, с. 276.

ЛІТЕРАТУРА

- Бехта М., *Алгоритм функцій наратора в сучасному художньому тексті* [в:] „Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу „Києво-Могилянська академія”. Серія: Філологія. Мовознавство”, т. 219, вип. 207, 2013, с. 10–12.
- Давидюк В., *Реліктові форми шлюбу в українських казках* [в:] „Фольклористичні зошити”, вип. 12, 2009, с. 19–34.
- Клим'юк Ю., *Про естетичну природу притчі* [в:] „Слово і час”, №5, 1993, с. 28–31.
- Лановик М., Лановик З., *Українська усна народна творчість*, Київ 2005, 591 с.
- Мацевко-Бекерська Л., *Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу* [в:] „Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського”, вип. 4.8, 2011, с. 64–70.
- Моклиця М., *Вступ до літературознавства*, Луцьк 2011, 468 с.
- Слапчук В., *Вибране: поезії*, Луцьк 2011, 584 с.
- Слапчук В., *Мовчання адресоване мені*, Дрогобич 1996, 320 с.
- Слапчук В., *Солом'яна стріха Вітчизни*, Париж–Львів–Цвікау 2004, 72 с.
- Слапчук В., *Укол годинниковою стрілкою*, Луцьк 1998, 176 с.
- Слапчук В., *Як довго ця війна тривала*, Луцьк 1991, 128 с.
- Шмид В., *Нарратология*, Москва 2003, 312 с.

METHODS OF LYRICS EPIZATION IN V. SLAPCHUK'S CREATIVE ACTIVITY

This article reviews current basic methods of lyrics episation in the context of literary genres and forms evolution. The role of the poetry size accompanied by epic characteristics, such as different descriptions, additional characters and plot elements are discussed. The study analyzes poetry peculiarities caused by narration, in particular, the narrator type and narrative. The author uses the narrator typology, proposed by W. Schmid. The poetry composition peculiarities related to the plot are defined. The article reveals the uniqueness of time and spatial relations and the function of descriptions and additional characters in poetry. It also investigates the influence of genres characters borrowed from traditional epic on the generic nature of poetry. The correlation of certain poetries with the genres of parables, fairy tales and fables are partially examined.

Key words: episation, narrator, story, plot, time and spatial relations.